

УДК 373.2.017:33]:159.922(045)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3\(9\)-511-518](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3(9)-511-518)

Трофаїла Наталія Дмитрівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки розвитку дитини, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 28, м. Умань, 20304, <https://orcid.org/0000-0002-9865-6133>

ЕКОНОМІЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена проблемі економічного виховання дітей дошкільного віку, зокрема, з визначення ролі співпраці закладу дошкільної освіти та сімей вихованців з даної проблеми. Обґрунтовано роль сім'ї, вплив сімейного господарювання на формування у дитини засад соціально-економічного досвіду. Проблема економічного виховання дітей визначалася актуальною в різні історичні часи. Починаючи з педагогів-класиків до сучасних науковців ведеться багато дискусій, щодо розробки системи навчання дітей елементарних економічних знань.

У зв'язку із бурхливим розвитком економічних процесів у світі, стала необхідність залучати дітей до економічного життя набагато раніше, ніж це було декілька десятиріч тому. Це дає необхідність зниження вікових меж для початку економічного виховання дітей як подальшої фундаментальної бази економічної освіти. У дошкільному віці у дітей формуються багато якостей, однією з яких є моральні, і складовою їх частиною є ощадливість. Тому економічне виховання дітей дошкільного віку є однією із складових всебічного розвитку дитини. Воно необхідно для подальшого дорослого життя дитини. Доведено, що сучасні заклади дошкільної освіти мають всі можливості для реалізації цілеспрямованої педагогічної діяльності в сфері економічної освіти дошкільників. Водночас, ознайомлення дітей з деякими доступними економічними уявленнями не є обов'язковим у програмі дошкільної освіти. Доводиться констатувати, що сьогодні економічна освіта дітей дошкільного віку є скоріше епізодичною, ніж цілеспрямованою та системною.

Отже, у наукових дослідженнях останніх років, економічне виховання на етапі дошкільного дитинства, визначається важливим завданням сучасної освіти, що сприятиме становлення дитини самостійною, соціально адаптованою, правильно зорієнтованою в економічних явищах, успішною в сучасних умовах ринкової економіки.

Ключові слова: економічне виховання, заклад дошкільної освіти, сім'я, діти дошкільного віку.

Trofaia Nataliia Dmytrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Child Psychology and Pedagogy, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Sadova St., 28, Uman, 20304, <https://orcid.org/0000-0002-9865-6133>

ECONOMIC EDUCATION AS A NECESSARY COMPONENT OF COMPREHENSIVE DEVELOPMENT OF PRESCHOOL CHILDREN

Abstract. The article is devoted to the problem of economic education of preschool children, in particular, to the determination of the role of cooperation between the preschool education institution and the families of pupils in this problem. The role of the family, the influence of family management on the formation of the foundations of socio-economic experience in a child is substantiated. The problem of economic upbringing of children was determined to be relevant at different historical times. Starting from classical teachers to modern scientists, there are many discussions about the development of a system for teaching children basic economic knowledge.

In connection with the rapid development of economic processes in the world, it became necessary to involve children in economic life much earlier than it was several decades ago. This makes it necessary to lower the age limits for starting economic education of children as the further fundamental basis of economic education. In preschool age, many qualities are formed in children, one of which is moral, and thrift is a component of them. Therefore, economic education of preschool children is one of the components of a child's comprehensive development. It is necessary for the further adult life of the child. It has been proven that modern preschool education institutions have all the possibilities for the implementation of purposeful pedagogical activities in the field of economic education of preschoolers. At the same time, familiarizing children with some available economic concepts is not mandatory in the preschool education program. It must be stated that today the economic education of preschool children is episodic rather than purposeful and systematic.

So, in the scientific studies of recent years, economic education at the stage of preschool childhood is defined as an important task of modern education, which will contribute to the child becoming independent, socially adapted, correctly oriented in economic phenomena, successful in modern conditions of the market economy.

Keywords: economic education, preschool education institution, family, preschool children.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших завдань держави в умовах сьогодення є розвиток особистості дитини як основний ресурс, що визначає поступальний рух суспільства. Це задекларовано в Законах України «Про охорону дитинства», «Про дошкільну освіту», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», у Сімейному кодексі України, Базовому компоненті дошкільної освіти, який орієнтує педагогів на формування у дітей дошкільного віку предметно-практичної компетенції, яку визначає як обізнаність дитини з предметним світом, його особливостями, уміння застосовувати елементарні економічні поняття, ощадливого ставлення до речей та грошових коштів. Відтак, у сучасних умовах входження нашої держави у світовий економічний простір, коли дитину вже з перших років оточує економічне середовище, наповнене різноманітними економічними поняттями і процесами, актуалізується необхідність і важливість економічного виховання дітей дошкільного віку.

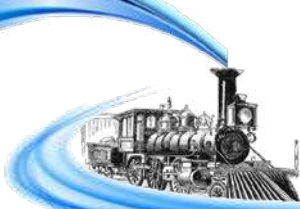
Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що у сучасній педагогічній теорії економічне виховання розглядається багатоаспектно. Дослідники С. Батишев, Ю. Васильє, Н. Кулакова розглядають економічне виховання як одну із складових трудового виховання. У цьому випадку економічна освіта й виховання виявляються в підготовці вихованців до життя і праці й стають однією з необхідних умов громадської, трудової й моральної зрілості людини. М. Малишев, К. Петросян, О. Соболева, В. Розов, Б. Шемякін П. Шемякін вбачають в економічному вихованні синтез трудового, морального, ідейно-політичного виховання, що може вважатися самостійним напрямком, має специфічні цілі, завдання, зміст і перебуває в діалектичному взаємозв'язку з іншими сторонами виховання.

Мета статті - висвітлення важливості економічного виховання дітей дошкільного віку в сучасній теорії та практиці дошкільної освіти України.

Виклад основного матеріалу. Економічне виховання на етапі дошкільного дитинства, визначається важливим завданням сучасної освіти, що сприятиме становлення дитини самостійною, соціально адаптованою, правильно зорієнтованою в економічних явищах, успішною в сучасних умовах ринкової економіки.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачено формування в дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури» в частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6 (7) років має «уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вміє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі «покупець», «продавець», поняття «товар», «гроші», «заощадливий», «недбайливий».

Досліджуючи проблематику економічного виховання дітей старшого дошкільного віку, перш за все, необхідно надати визначення поняттю «економічне виховання».

Теоретичні основи початкового економічного виховання дітей дошкільного віку представлені в педагогічних працях Я.Коменського, Й.Песталоцці, Д.Локка, Ф.Фребеля, М.Монтессорі, К.Ушинського, А.Макаренка, Є.Водовозової, С.Русової, В.Сухомлинського.

В працях Ж.Руссо, Й.Песталоцці важливі думки, положення, рекомендації по вихованню дітей дошкільного віку, багато із них мають відношення до економічного виховання: уміння працювати, оволодіння практичними навичками, які дають людині життєву стійкість.

Сучасні науковці А. Богуш та Н. Гавриш визначають економічне виховання як організовану педагогічну діяльність, спеціально створену систему роботи, спрямовану на формування у дітей екологічної свідомості [2].

Дослідниця А. Сазонова, визначає мету економічного виховання, як «формування у дітей доступних економічних понять; виховання з раннього дитинства свідомого користувача всім, що надається дітям для їх щасливого дитинства; виховання поваги до тих, хто піклується про них».

Н.Дудник виділяє основи економічного виховання дошкільників:

- соціальна значущість проблеми – сучасні економічні умови вимагають необхідності виховання з дошкільного віку та набуття самостійності, діяльності, ініціативності, старанності, економічної компетентності, людяності, що є базою готовності для подальшого дорослого життя;
- формування повноцінної особистості як суб'єкта економічної соціалізації, економічної освіти дітей дошкільного віку, формування основ економічної культури, залучення дітей до дорослої економіки, як одного з чинників економічної соціалізації, яка безмежно впливає на відносини дитини на духовні та матеріальні цінності, становлення економічної соціалізації дітей;
- формування у дітей старшого дошкільного віку економічних знань, усвідомлення дітьми економічних понять.

Крім того, головне завдання економічного виховання вбачається в психологічному захисті дитини від негативних впливів суспільства шляхом створення психологічно комфортної для дошкільника обстановки.

На думку В. Бурла, система економічного виховання дітей у закладі дошкільної освіти включає:

- формування початкових економічних знань, умінь і навичок, якостей особистості засобами ознайомлення дітей із працею дорослих на основі взаємодії різних видів діяльності (трудової, ігрової, навчальної, зображувальної);
- відповідну підготовку вихователів та залучення батьків до початкового економічного виховання старших дошкільників;
- створення ігрової атмосфери при ознайомленні з різними економічними категоріями,

➤ створення умов для самостійного прояву дітьми особистісних якостей економічного характеру, використання економічних уявлень у різних видах діяльності;

➤ створення розвивального середовища для економічного виховання.

Г. Шатова розглядає економічне виховання як один з важливих компонентів соціалізації дитини.

На думку Т. Атрощенко, – це процес спрямованої взаємодії дорослого та дитини щодо передачі дорослим наявного у нього досвіду діяльності у галузі економіки та необхідних щодо цього знань; набуття малюком необхідних понять.

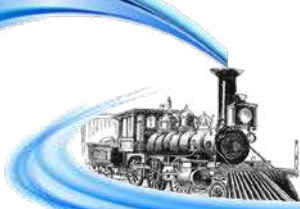
Основними інститутами економічного виховання дітей дошкільного віку є сім'я та заклад дошкільної освіти.

Законом України «Про охорону дитинства» визначено, що «сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, інтелектуального, культурного, соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього». Цим же законом передбачено, що «виховання в сім'ї є першоосною розвитку особистості дитини. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки, або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці».

Завдяки об'єднанню зусиль батьків, родини та колективу закладу освіти спрямований на створення та гармонізацію єдиного соціального простору для вихованців, проведення педагогічно значущих заходів, які сприяють розвитку, вихованню та соціалізації дитини.

Для успішної організації процесу економічного виховання вихователю дитячого садку потрібно:

1. Ознайомити з програмою економічного виховання;
2. Опрацювати основні елементарні економічні терміни (визначити словникове тлумачення та пояснення для дітей, скласти лексичне поле понять);
3. Скласти перспективний план роботи в якому вказати основну мету, завдання, форми та методи роботи;
4. Підібрати методичну літературу;
5. Створити ігри економічної спрямованості;
6. Виготовити наочність;
7. Підібрати художні твори економічної спрямованості;

8. Створити куточок економічного виховання (ілюстрації та посібники за темами, дитячі роботи).

У закладі дошкільної освіти, виділяють такі основні напрямки роботи під час реалізації завдань з економічного виховання дошкільників:

1. Першочерговим завданням є, дати дітям знання про працю та про всі її особливості, все, що з нею пов'язано, у відповідності до вікових особливостей дітей.

Важливо, що реалізація завдань економічного виховання можлива виключно за умови повноцінного вирішення завдань трудового виховання в усіх вікових групах закладу дошкільної освіти, тому що праця – провідна категорія економічної науки.

2. Ознайомити дошкільників з простими економічними поняттями та термінами: ціна, гроші, товар, вартість, економіка, бюджет, банк, реклама, продукція, ярмарок, власник, конкуренція тощо. Познайти дітей з сучасними, відносно новими професіями, такими як менеджер, бізнесмен, підприємець, фінансист, рекламодавець, фермер та ін. Закріпити знання, які безпосередньо пов'язані з працею, та як: предмети праці, результати праці, індивідуальна та колективна праця.

Довести до дітей зміст таких категорій, як: дорожче – дешевше, вигідно – невигідно, виграв, програв, поміняв. Вчити правилам чесної та справедливої гри, вмінню програвати, не ображаючись на партнера. Формувати у дошкільників знання про людину бережливу, заощадливу, раціональну, гарного господаря.

3. Формувати у дітей економічне мислення засобами сюжетно-рольових діяльності, дидактичних та настільно-друкованих, читання художньої літератури.

4. На постійні основі взаємодіяти з батьками дошкільників, проводити просвітницьку роботу з питань економічної освіти дітей, а також активно їх залучати до процесу формування економічних знань дітей в умовах дошкільного навчального закладу та родини.

Економічне виховання у закладі дошкільної освіти здійснюється у традиційних формах роботи:

- заняття (комплексні, інтегровані, комбіновані);
- екскурсії;
- спостереження;
- ігрова діяльність;
- трудова діяльність тощо.

Нині, в контексті реалізації дитиноцентричного підходу, змінилася основна характеристика співпраці ЗДО та родини – все більше увага спрямовується на користь останньої, її можливостей. Інтересів, можливостей включення у загально виховний процес.

Як зазначає Є. Голубева, у даних обставинах сім'я та ЗДО визначаються «активними суб'єктами діалогу з питань забезпечення повноти соціально-педагогічного й культурно-освітнього середовища для життя, розвитку і самореалізації дитини».

Дослідниця І. Сасова зазначає, що сімейне економічне виховання має ряд особливостей і переваг у порівнянні з іншими формами суспільного виховання. Воно освячено авторитетом батьків, силою сімейних традицій та звичаїв.

Сімейне виховання індивідуальне, звернене безпосередньо до дитини. Виховні можливості сім'ї характеризуються безперервністю, тривалістю, різнобічністю. Економічне виховання дітей в сім'ї є систематичним, цілеспрямованим впливом дорослих членів сім'ї, всього сімейного укладу на формування у дітей господарського відношення до особистого та суспільного надбання, повага до працьовитих людей, до праці в усіх її відношеннях.

Аргументуючи актуальність економічного виховання дітей дошкільного віку, А. Богуш зауважує, що сучасні соціально-економічні відносини в суспільстві спонукають дитину досить рано знайомитися з проблемами сімейної «дорослої» економіки. Відтак, виникає необхідність організовано залучати дітей уже в дошкільному закладі до засвоєння основ економіки, пропедевтики економічної грамотності [1].

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна дійти висновку, що сім'я відіграє велике значення у всебічному розвитку та соціальному становленні особистості, в тому числі з формування первинних економічних знань, що необхідні дитині на господарсько-побутовому та суспільно-економічному рівнях. Успішне економічне виховання, в тому числі формування економічних знань у дітей старшого дошкільного віку можливе лиш при здійсненні тісної взаємодії між дошкільним закладом і сім'єю.

Література:

1. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: Підручник для студ. вищ. навч. закладів. Вид. 2-ге. Київ: ВД Слово, 2015. 408 с.
2. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш К. : Видавничий Дім "Слово", 2007. 408 с.
3. Економічне виховання особистості дитини-дошкільника. Розвиток особистості дитини дошкільного віку в різних видах діяльності : монографія / А.М. Богуш, Н.Г. Грама, Н.І. Луцан та ін. Одеса : Вид. Бакаєв В.В., 2013. 236 с.

References:

1. Bohush A., Havrysh N. (2015) Metodyka oznaiomlennia ditei z dovkilliam u doshkilnomu navchalnomu zakladi [Methods of familiarizing children with the environment in a preschool educational institution]. K. : VD Slovo. 408 p. . [in Ukrainian].

2. Bohush A. (2007) *Metodyka oznaiomlennia ditei z dovkilliam u doshkilnomu navchalnomu zakladi* [Methods of familiarizing children with the environment in a preschool educational institution]. K. : Vydavnychi Dim "Slovo". 408 p. . [in Ukrainian].

3. Bohush A., Havrysh N., Lutsan N., (2013) *Ekonomichne vykhovannia osobystosti dytyny-doshkilnyka. Rozvytok osobystosti dytyny doshkilnoho viku v riznykh vydakh diialnosti* [Economic upbringing of the personality of a preschool child. Personality development of a preschool child in various activities]. Odesa: Vyd. Bakaiev V.V. 236 p. . [in Ukrainian].